

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมและสถานการณ์ปัจจุบัน กรณีศึกษา: ชุมชนมอญสังขละบุรี จ.กาญจนบุรี*

Cultural Landscape And Present Situations: A Case Study Of Mon's Community
In Sangkhla Buri, Kanchanaburi

ญาณิ เพลิงพิช (Yanee Plerngpit)**

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ในการหาลักษณะของภูมิทัศน์วัฒนธรรมมอญ สถานการณ์ปัจจุบันและแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ในอนาคตของชุมชนมอญ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรีต่อไป โดยใช้เครื่องมือการศึกษาคือการสำรวจทำแผนที่ การสัมภาษณ์ ศึกษาข้อมูลจาก แหล่งข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชน ศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันจากสื่อแขนงต่าง ๆ เพื่อนำมาวิเคราะห์ถึงลักษณะภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชน และสังเคราะห์เพื่อให้ได้พื้นที่ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เมื่อได้มาซึ่งภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนแล้วจึงวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันของชุมชนเพื่อหาแนวทางในการจัดการ ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ต่อไป ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่า 1. ชุมชนมอญสังขละบุรีมีลักษณะภูมิทัศน์วัฒนธรรม คือ บริเวณชุมชน ซึ่งมีลักษณะเรือนพักอาศัยที่มีเอกลักษณ์ที่หิ้งพระมอญที่ยื่นออกมาจากตัวบ้าน เรือนเครื่องสับที่สร้างจากไม้ไผ่มีลวดลายผนังและรั้วกันที่เป็นเอกลักษณ์ ประกอบกับลักษณะภูมิประเทศที่เป็นเชิงเขา บ้านเรือนลดหลั่นกันไปตามลำดับความสูง บริเวณสะพานไม้อุตตมานุสรณ์ซึ่งเป็นสะพานไม้ที่ยาวที่สุดในประเทศไทยและเป็นอันดับ 2 ของโลก รวมไปถึงวิถีชีวิตชาวน้ำและเรือนแพใกล้เคียง บริเวณวัดเก่าจมน้ำซึ่งเกิดจากการสร้างเขื่อนวชิราลงกรณ์ สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงทางธรณีวิทยา สภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของผู้คน 2. สถานการณ์ปัจจุบันของพื้นที่จากการที่นักท่องเที่ยวเข้ามาอย่างล้นหลามทำให้ชุมชนเกิดความเปลี่ยนแปลงหลายด้าน ส่งผลถึงวิถีชีวิตและภูมิทัศน์วัฒนธรรม คือ เปลี่ยนอาชีพเป็นค้าขาย จัดกิจกรรมใหม่ขึ้นเพื่อการท่องเที่ยว การเปลี่ยนลักษณะอาคารเป็นอาคารสมัยใหม่หรือโรงแรมเพื่อรองรับการเข้าพักของนักท่องเที่ยว ทำให้ชาวบ้านทั่วไปได้รับผลกระทบต่องานวิถีชีวิตประจำวัน รวมถึงอาคารใหม่ที่ขาดลักษณะเฉพาะของบ้านเรือนแบบมอญที่มีมากขึ้นจนวัฒนธรรมมอญเริ่มถูกกลืนหายไป

คำสำคัญ: ภูมิทัศน์วัฒนธรรม / ชุมชนมอญ / สังขละบุรี / กาญจนบุรี

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทฉบับที่ ๒ เรื่องแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม กรณีศึกษา : ชุมชนมอญสังขละบุรี จ.กาญจนบุรี โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร.ชัยสิทธิ์ ด่านกิตติกุล เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

This article is titled "Cultural landscape management: a case study of Mon's community in Sangkhlaburi, Kanchanaburi" and published to fulfill the requirement for Master of Landscape Architecture Program in Master of Landscape Architecture. Advisor: Assoc.Prof.Chaiyasit Dankittikul, Ph.D.

** นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาภูมิสถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร e-mail: taan.ynpp@gmail.com

Student of Master of Landscape Architecture Program in Master of Landscape Architecture, Graduate School, Silpakorn University

Abstract

The aim of this research is to find features of Mon's cultural landscape, current situations, and possible trend of area changing in the future of Mon community, Sangkhlaburi district, Kanchanaburi province. Research tools of this study are survey for mapping, interviews, data research from various sources, study current situations from several types of media in order to analyze the features of cultural landscape in community and synthesize them to find its signature places in community. Once the cultural landscape of community is finalized, then analyze the current situations of the community to find some methods to manage cultural landscape in the next step. 1. Mon's cultural landscape in Sangkhlaburi district consist of traditional structure as Wat Wang Wiwekaram, Bodh Gaya, and the underwater temple. Other inhabited and living structure is community area, which are Thai-Mon housing style, and Mon Bridge, including geographical features, vegetation and settlement patterns which created the attractive and valuable cultural landscape of the area. 2. Current situations of the area have been changing in many aspects since there are many tourists came to visit the community. The effects to way of life and cultural landscape are the change of way of life, occupations, and the usage or types of structures have been changed to modern structures or hotel styles in order to host guests. It effects to of everyday life of local people. Moreover, the modern structures lack of Mon's identity and it made Mon's cultural disappeared.

Keywords: Cultural landscape / Mon / Sangkhlaburi / Kanchanaburi

บทนำ

โลกปัจจุบันพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีต่าง ๆ ถูกพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วส่งผลกระทบต่อธรรมชาติและสภาพแวดล้อม รวมถึงวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรม การใช้ทรัพยากรอย่างมากมายสร้างความเสียหายแก่ธรรมชาติและวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก มนุษย์จึงเริ่มตระหนักถึงผลกระทบที่ใหญ่หลวงนี้ จึงเกิดแนวคิด การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) หมายถึง การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการที่มีอยู่ในปัจจุบัน แต่ต้องไม่ทำลายทรัพยากรซึ่งจะเป็นที่ต้องการในอนาคต แนวคิดนี้ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลาย รวมถึงในเนื้อหาของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape)

สังขละบุรี เป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดกาญจนบุรี มีอาณาเขตติดกับชายแดนประเทศพม่าและมีเส้นทางที่นิยมใช้มาตั้งแต่สมัยอยุธยาคือเส้นทางด่านเจดีย์สามองค์ ชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ จากประเทศพม้ามักอพยพหนีสงครามภายในจากประเทศพม่าเข้ามาในประเทศไทย จึงทำให้อำเภอสังขละบุรีมีผู้อยู่อาศัยหลากหลายเชื้อชาติมาอาศัยอยู่ หนึ่งในนั้นคือชนชาติมอญ ซึ่งมีลักษณะประเพณี วัฒนธรรม และรูปแบบของสถาปัตยกรรมที่ยังเป็นเอกลักษณ์ของตนเองอย่างชัดเจน ชาวมอญได้เข้ามาอาศัยอยู่ในอำเภอสังขละบุรีบริเวณที่เรียกว่าสามประสบ ประมาณเมื่อปี พ.ศ. 2491-2492 และเริ่มตั้งรกราก นำขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆเข้ามาในอำเภอสังขละบุรี

พัฒนาตั้งถิ่นฐานจนเกิดเป็นชุมชนขึ้นมา เรียกว่า ชุมชนมอญ ทำให้พื้นที่นี้มีประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตของชนชาติมอญเกิดขึ้น กลายเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ ซึ่งเอกลักษณ์เหล่านี้ได้กลายเป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรม มีคุณค่าอย่างยิ่งต่อสังคม และด้านจิตใจต่อคนในพื้นที่

ปัจจุบันชุมชนมอญได้รับความสนใจอย่างมากในเชิงการท่องเที่ยว มีนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากหลั่งไหลเข้ามาท่องเที่ยวและมาเยี่ยมชมชุมชนมอญพลัดถิ่นแห่งนี้ ทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจเข้ามาในชุมชนอย่างรวดเร็ว เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตดั้งเดิมจากที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมก็กลายเป็นการท่องเที่ยวและพาณิชย์ รวมถึงการเข้ามาของนายทุนทำให้เกิดการเปลี่ยนผู้อยู่อาศัยจนอาจทำให้เอกลักษณ์ต่าง ๆ ของพื้นที่เปลี่ยนแปลงไป

ดังที่กล่าวมาข้างต้น เมื่อตระหนักถึงผลกระทบที่กำลังเกิดขึ้นและอาจจะรุนแรงขึ้นในอนาคต จึงเห็นสมควรในการศึกษาองค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมและสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อเสนอแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนมอญสังขละบุรีอย่างเป็นขั้นตอนมีระเบียบแบบแผน ให้การพัฒนาชุมชนสอดคล้องกับการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม

วัตถุประสงค์

1. รวบรวมข้อมูลและประเมินหาลักษณะภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนมอญ สังขละบุรี เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อไป
2. สร้างความตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรมแก่คนในชุมชนและคนทั่วไป

วิธีการดำเนินการ

1. ศึกษาแนวทางและรูปแบบการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม
2. กำหนดเกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือกพื้นที่

เมื่อได้ศึกษาถึงการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมและกรณีศึกษาของหน่วยงานต่าง ๆ แล้ว จึงกำหนดเกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือกตัวแทนที่เหมาะสมต่อการเป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนมอญสังขละบุรี ดังนี้

- เป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์แสดงถึงพัฒนาการของชุมชน มีวิถีชีวิตที่คงเอกลักษณ์ของท้องถิ่น และมีความสุนทรีย์ภาพ
- เป็นพื้นที่ที่ประกอบด้วยทรัพยากรทางวัฒนธรรมและทรัพยากรทางธรรมชาติ
- มีชุมชนที่เข้มแข็งและแกนนำชุมชนที่มีศักยภาพในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม
- เป็นสถาปัตยกรรมหรือพื้นที่ใช้สอยร่วมกันของชุมชน
- เป็นตัวแทนแสดงผลงานอันเป็นเอกลักษณ์ ความเชี่ยวชาญในการออกแบบและการก่อสร้างซึ่งได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมา หรือจัดทำขึ้นด้วยความสร้างสรรค์ของชุมชน
- มีอิทธิพลต่อการออกแบบสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์ตลอดจนศิลปกรรมที่เกี่ยวข้อง หรือพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของชุมชนซึ่งได้เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งหรือบนพื้นที่ใด ๆ ซึ่งทรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม
- เป็นสิ่งที่ยืนยันถึงหลักฐานของวัฒนธรรมหรืออารยธรรมที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน หรือเสื่อมสลายไปแล้ว

- เป็นตัวแทนของการพัฒนาทางด้านวัฒนธรรม สังคม ศิลปะวิทยาการในประวัติศาสตร์ของชุมชน
- เป็นตัวอย่างอันโดดเด่นของวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีแห่งสถาปัตยกรรม วิธีการก่อสร้าง หรือการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งเสื่อมสลายได้ง่ายจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมตามกาลเวลา

- เป็นตัวอย่างที่เด่นชัดในการเป็นตัวแทนของกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทางธรณีวิทยา หรือวิวัฒนาการทางชีววิทยา และปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่กำลังเกิดขึ้น เช่น ภูเขาไฟเกษตรกรรมขั้นบันได

3. ทำการสำรวจและหาข้อมูลพื้นที่แบบกว้างและแบบละเอียด

การหาข้อมูลแบบกว้างนั้นทำโดยการสำรวจทั่วไปโดยการขับรถสำรวจ เดินสำรวจ เพื่อทราบถึงลักษณะทั่วไปของชุมชน ภาพรวมของชุมชน และศึกษาข้อมูลขั้นทุติยภูมิจากการบันทึก หนังสือ นิทรรศการของหมู่บ้าน รายงานของหน่วยงานต่าง ๆ โดยศึกษาในหัวข้อดังนี้

- ประวัติศาสตร์และเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ของชุมชน
- ชาติพันธุ์ ความเชื่อ ภาษา การแต่งกาย การละเล่น ประเพณี ขนบธรรมเนียม ของกลุ่มชนในชุมชน
- วิถีชีวิต อาชีพ ผลผลิตต่าง ๆ
- การเมืองการปกครอง ผู้นำชุมชน การถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดิน

เมื่อศึกษาข้อมูลและทำการสำรวจแบบกว้างแล้วจึงนำมาพิจารณาเพื่อทำการสำรวจแบบละเอียดและหาข้อมูลปฐมภูมิดังนี้

- แผนผังชุมชน โครงสร้างการตั้งถิ่นฐานที่อยู่
- การใช้ประโยชน์ที่ดิน ทั้งในส่วนบุคคลและสาธารณะ
- องค์ประกอบและลักษณะเด่นทางด้านสถาปัตยกรรม เทคนิคและวัสดุในการก่อสร้าง
- องค์ประกอบเด่นทางด้านภูมิทัศน์ ด้านภูมิลักษณะ และด้านมุมมองภาพรวมของชุมชน
- กิจกรรมทางประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมไปถึงพื้นที่ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

ข้างต้น

- ผู้สืบทอดทางวัฒนธรรม เช่น หมอบ้าน ปราชญ์ ครู พระ เป็นต้น
- พื้นที่ในความทรงจำของผู้คนในชุมชน
- กิจกรรมที่สนับสนุนชีวิตประจำวันและพื้นที่ในการจัดกิจกรรมนั้น ๆ เช่น ทำรถ ทำเรือ ร้านค้าตลาด

พื้นที่สันทนการ เป็นต้น

4. สำรวจขอบเขตและกำหนดพื้นที่ดำเนินงาน โดยการระบุพื้นที่ลงในแผนที่ของชุมชน

5. วิเคราะห์ เสนอภาพรวม ลำดับแผนโครงการและกิจกรรม โดยกำหนดขอบเขตเป้าหมายที่ต้องการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชน เช่น

- พื้นที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนคือพื้นที่อย่างไร มีคุณค่าทางด้านใด อย่างไร
- การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่จากอดีตจนถึงปัจจุบัน และปัจจุบันมีสถานการณ์อย่างไร
- ความเข้มข้นของการใช้พื้นที่ในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านวัฒนธรรม ด้านการท่องเที่ยว เป็นต้น

- ศักยภาพ ปัญหา และภัยคุกคามของพื้นที่เป็นอย่างไร

6. ข้อเสนอโครงการ

ผลการวิจัย

จากการศึกษาได้แบ่งประเด็นการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน คือส่วนหนึ่งกล่าวถึงลักษณะและพื้นที่ที่เป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนมอญ สังขละบุรี ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลและการวิเคราะห์ถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลให้เกิดลักษณะเฉพาะของภูมิทัศน์วัฒนธรรมนี้ขึ้น ส่วนที่สองกล่าวถึงสถานการณ์ปัจจุบันของพื้นที่โดยวิเคราะห์จากการที่พื้นที่กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากในช่วงเวลาสั้น ๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิต วัฒนธรรม และส่งผลต่อลักษณะภูมิทัศน์ของพื้นที่ ส่วนที่สามคือการวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันและหาแนวทางในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เหมาะสมกับพื้นที่

1. ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนมอญ สังขละบุรี

ชนชาติมอญเป็นชนชาติที่อาศัยอยู่ในรัฐมอญ สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา หรือประเทศพม่า เป็นชนชาติที่เก่าแก่ ตามพงศาวดารพม่าได้กล่าวว่ามีมอญเป็นชนชาติแรกที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณตอนล่างของแม่น้ำอิรวดีตั้งแต่สมัยก่อนพุทธกาล ได้รับอิทธิพลศิลปวัฒนธรรมจากประเทศอินเดียและเผยแพร่ไปยังชนชาติต่างๆในภูมิภาค มอญเสียเอกราชครั้งแรกให้พม่าในปีพุทธศักราช 1600 และทำสงครามกับพม่าเรื่อยมาจนถูกรวมเข้ากับพม่าในปีพุทธศักราช 2300 เนื่องจากภัยสงครามที่ยาวนาน ชาวมอญได้อพยพเข้ามาในประเทศไทยหลายครั้ง โดยเส้นทางหนึ่งที่ชาวมอญใช้อพยพเข้ามาคือเส้นทางด่านเจดีย์สามองค์ จังหวัดกาญจนบุรี ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ชาวมอญได้อพยพเข้าสู่ประเทศไทย 2 ครั้ง โดยครั้งล่าสุดคือในปีพุทธศักราช 2491 และได้ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณอำเภอสังขละบุรี โดยมีหลวงพ่อดุตตะมะเป็นผู้นำและผู้ยึดเหนี่ยวจิตใจให้ชาวมอญเกิดความสามัคคีและเกิดความร่วมมือร่วมใจกันระหว่างผู้อพยพชนชาติต่างๆและคนไทย และเริ่มตั้งถิ่นฐานจนเกิดเป็นชุมชนมอญขึ้นมาบริเวณบ้านวังกะล่าง หลวงพ่อดุตตะมะได้นำเหล่าชาวบ้านสร้างวัด โรงเรียน โรงหมอ ตลอดจนเป็นผู้นำของชุมชนจนเป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสเป็นอย่างมากทั้งกับชาวมอญ ชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ และชาวไทย ต่อมาในปีพุทธศักราช 2527 การไฟฟ้าแห่งประเทศไทยต้องการสร้างเขื่อนเขาแหลม (เขื่อนวชิราลงกรณ์ในปัจจุบัน) บริเวณอำเภอสังขละบุรีเดิม หมู่บ้านต่างๆและที่ทำการอำเภอจึงต้องอพยพไปยังพื้นที่เชิงเขาที่สูงขึ้นไป โดยหมู่บ้านชาวมอญได้ย้ายไปอยู่ในพื้นที่ของวัดวังกั๊วเวการาม หรือวัดหลวงพ่อดุตตะมะ ซึ่งคือชุมชนมอญสังขละบุรีในปัจจุบัน

แผนที่แสดงที่ตั้งอำเภอสังขละบุรี (ดัดแปลงจาก Wikipedia, 2560)

ประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนมอญ สังขละบุรี ตามแนวทางของหน่วยงาน National Park Service (NPS) ประเทศสหรัฐอเมริกา พื้นที่นี้สามารถจัดอยู่ในประเภท Historic Vernacular Landscape หรือ ภูมิทัศน์ประวัติศาสตร์พื้นถิ่น ซึ่งเป็นภูมิทัศน์ที่มีลักษณะสะท้อนถึงประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อต่าง ๆ ของท้องถิ่น โดยการแสดงออกทางวัฒนธรรมและพฤติกรรมทางสังคม เมื่อผ่านกาลเวลาไปจึงมีความชัดเจนทางด้านกายภาพปรากฏชัดเจนขึ้นจนสามารถรับรู้ได้จากความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของการใช้งาน การจัดการใช้สอยพื้นที่ และโครงสร้างต่าง ๆ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อลักษณะภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนมอญ สังขละบุรี

ปัจจัยทางด้านภูมิประเทศและภูมิศาสตร์ ลักษณะภูมิประเทศในพื้นที่กรณีศึกษาเป็นแบบเทือกเขาสูงสลับหุบเขา โดยบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านมอญเดิมอยู่บริเวณหุบเขาซึ่งมีลำห้วยไหลผ่านเรียกว่าสามประสบ ทำให้เหมาะแก่การตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัย นอกจากนี้ยังมีเขตแดนติดต่อกับประเทศพม่า ทำให้มีกลุ่มชนต่าง ๆ อพยพเข้ามา

ตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก รวมถึงชาวมอญที่แรกเริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณนี้ถึง 60 หลังคาเรือน ซึ่งถือเป็นชุมชนที่ใหญ่ และมีอารยธรรมที่เข้มแข็งมาก่อน และด้วยการนำของหลวงพ่อดุตตะ ทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีการสร้างวัด โรงเรียน โรงหมอ สะพาน ซึ่งเป็นการตั้งถิ่นฐานชุมชนอย่างมั่นคง

ปัจจัยในการพัฒนาประเทศ โดยการสร้างเขื่อนเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้า ในปีพุทธศักราช 2523 โดยการไฟฟ้าฝ่ายผลิตได้เข้ามาสำรวจพื้นที่และได้ทำการเวนคืนพื้นที่บริเวณอำเภอสังขละบุรีทั้งหมดเพื่อให้เป็นพื้นที่อ่างเก็บน้ำของเขื่อนเขาแหลม หรือเขื่อนวชิราลงกรณในปัจจุบัน โดยหลวงพ่อดุตตะได้แบ่งพื้นที่ที่ได้รับจากการเวนคืนที่ดินให้เป็นที่อยู่อาศัยแก่ชาวมอญ เส้นทางสัญจร ถนน การปรับพื้นที่ทางลาดในชุมชนเริ่มแรกเกิดจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตเข้ามาช่วยปรับพื้นที่ให้ เมื่อการไฟฟ้าฝ่ายผลิตได้ทำการปิดเขื่อนในปีพุทธศักราช 2527 ทำให้เกิดน้ำท่วมบริเวณสามประสบขึ้นอย่างรวดเร็วทำให้ขนย้ายอาคารบางส่วนไม่ทัน จึงมีหลายส่วนที่ถูกทิ้งให้จมน้ำ เช่น วัดวังแก้วเวการาม วัดศรีสุวรรณ ในปัจจุบันเรายังสามารถเห็นร่องรอยของชุมชนที่จมอยู่ใต้น้ำได้ เช่น หอระฆังของวัดวังแก้วเวการามเดิมที่โผล่พ้นระดับน้ำขึ้นมา หรือเมื่อน้ำลดในฤดูแล้งจะสามารถเดินไปเที่ยวชมโบสถ์เก่าของวัดวังแก้วเวการาม นั่งเรือชมโบสถ์ของวัดศรีสุวรรณเดิม และวัด-สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็หลักฐานแสดงถึงร่องรอยของกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทางธรณีวิทยา และปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่กำลังเกิดขึ้น

ภาพภูมิทัศน์บริเวณวัดเก่าจมน้ำซึ่งจะปรากฏขึ้นในช่วงฤดูแล้ง

การตั้งถิ่นฐานใหม่หลังจากการสร้างเขื่อน ทำให้เกิดน้ำท่วมใหญ่ทำให้วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนมอญเปลี่ยนไปอย่างมาก ทั้งที่อยู่อาศัย อาชีพ จากเดิมมีที่ทำกินและพักอาศัย 400 ตารางวาเมื่อย้ายขึ้นมามีบริเวณเชิงเขาได้ทีจากวัดวังแก้วเวการามที่แบ่งสรรให้ครอบครัวละ 30 ตารางวา เพราะพื้นที่ลาดลงไม่สามารถดำรงชีพโดยการเพาะปลูกได้ทำให้ต้องเปลี่ยนไปทำอาชีพอื่น ๆ เช่น รับจ้าง หรือเพาะปลูกบริเวณพื้นที่ริมแม่น้ำเมื่อระดับน้ำลดลงในฤดูแล้ง จากการจัดสรรที่ดินนี้ จึงเกิดผังโครงสร้างชุมชนแบบตารางขึ้น หลวงพ่อดุตตะได้เป็นผู้ควบคุมดูแลทั้งการปรับพื้นที่ สร้างสาธารณูปโภค การตัดถนน ทางระบายน้ำ ผังโครงสร้างในส่วนของหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองจึงเกิดขึ้นในครั้งนี มีรูปแบบเป็นโครงสร้างแบบตาราง มีถนนเชื่อมกันใช้ชื่อตามหลวงพ่อก็คือ ซอย- อดุลมานุสรณ์ เพื่อระลึกถึงหลวงพ่อดุตตะซึ่งเปรียบเสมือนเทพเจ้าของชาวมอญสังขละแห่งนี้ ในขณะเดียวกันก็มีชาวมอญอีกหลายครัวเรือนอพยพเข้ามาเพิ่มขึ้น หลวงพ่อดุตตะจึงได้ให้ไปสร้างบ้านเรือน

บริเวณดงสัก ซึ่งหลวงพ่อดำได้ปลูกป่าสักไว้ โดยที่เข้าอยู่อาศัยห้ามตัดต้นสักโดยเด็ดขาด ทำให้การวางผังบริเวณบ้านดงสักมีลักษณะไม่เป็นระเบียบต่างกับส่วนของหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง นอกจากนี้ยังมีความแตกต่างของลักษณะบ้านพักอาศัย โดยผู้ที่อพยพมาก่อนจะสร้างบ้านโดยใช้ไม้ซึ่งแต่ก่อนไม่ได้เข้มงวดเรื่องการตัดไม้เหมือนในปัจจุบัน เมื่อน้ำท่วมจึงได้รื้อไม้ของเรือนหลังเดิมนำมาสร้างใหม่ ส่วนผู้ที่มาใหม่จะสร้างเรือนจากไม้ไผ่ไม้รวกซึ่งหาได้ง่าย และยังมีเรือนแพซึ่งมีทั้งแบบที่ได้รับอิทธิพลมาจากภาคอีสานและเรือนแพไม้ไผ่ที่ผู้อพยพใหม่ได้สร้างขึ้น ซึ่งเป็นลักษณะของเรือน พื้นถิ่นของพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อของชนชาติมอญที่ศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างมาก คือ พระกับคนทั่วไปเป็นชนชั้นที่อยู่ร่วมพื้นที่กันไม่ได้จึงได้สร้างพื้นที่สำหรับไว้หิ้งพระโดยเฉพาะมีลักษณะคือเป็นคล้ายมุขเล็กๆที่ยื่นออกจากตัวบ้าน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์อีกอย่างหนึ่งที่เรือนมอญทุกหลังต้องมี

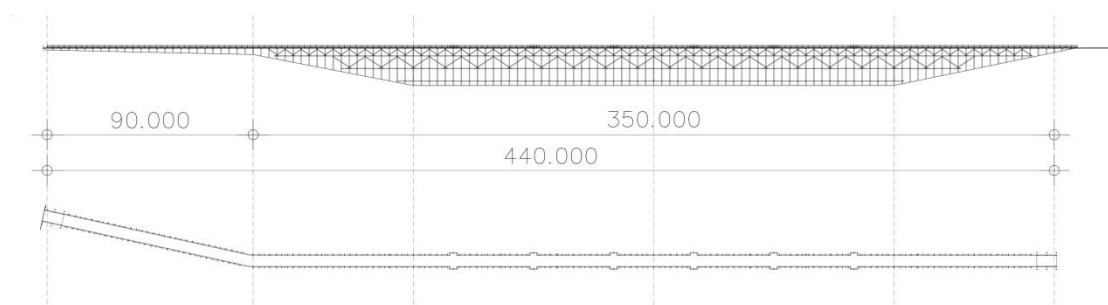

ภาพลักษณะเรือนพักอาศัยของชาวมอญที่มีลวดลายของผนังไม้ไผ่ซึ่งเป็นเอกลักษณ์

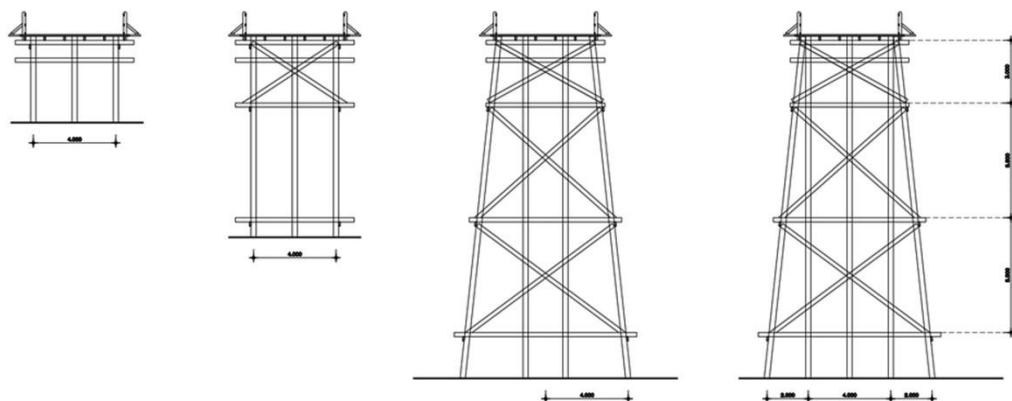
ปัจจัยจากความศรัทธา ความร่วมมือร่วมใจ และพื้นที่ในความทรงจำของผู้คนในชุมชน การตั้งถิ่นฐานของชาวมอญสังขละนี้จะไม่สามารถเข้มแข็งได้เลยหากขาดความศรัทธาต่อพระผู้นำของชาวบ้านชนชาติต่าง ๆ ในพื้นที่นี้คือหลวงพ่อดุดตมะ หลวงพ่อเป็นพระนักพัฒนา สร้างความเข้มแข็งให้ทั้งชุมชนมอญ กะเหรี่ยง และไทย ดังนั้น ถนนต่าง ๆ สะพาน โรงเรียน วัด ล้วนตั้งชื่อตามหลวงพ่อ-ดุดตมะแทบทั้งสิ้น และมีหลวงพ่อดุดตมะเป็นผู้นำในการสร้าง เช่น วัดวังแก้วเวการาม หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าวัดหลวงพ่อดุดตมะ เจดีย์พุทธคยา ซึ่งเป็นสถานที่ทางศาสนาที่เด่นเป็นสง่าในพื้นที่อำเภอ สังขละบุรี นำการก่อสร้างโดยหลวงพ่อดุดตมะ และยังเป็นพื้นที่จัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่สำคัญของพื้นที่ เช่น งานสงกรานต์สร้างน้ำพระผ่านลำแม่แฝ งานลอยเรือสะเดาะเคราะห์ เป็นต้น ในวันพระใหญ่ชาวมอญทั้งหลายจะมารวมตัวกันทำบุญทำพิธีกันที่วัด เป็นภาพที่แสดงถึงวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวมอญเป็นอย่างมาก ทั้งการแต่งกาย ภาษา ประเพณีที่สืบทอดกันมา จะสามารถเห็นได้ในที่นี่ นอกจากนี้ยังมีสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่นี้คือ สะพานไม้ดุดตมานุสรณ์ หรือที่คนทั่วไปเรียกว่าสะพานมอญ เกิดขึ้นจากการร่วมแรงร่วมใจของชาวมอญที่จะสร้างสะพานเพื่อเชื่อมต่อระหว่างตัวอำเภอสังขละบุรีและหมู่บ้าน จึงได้ร่วมมือกันสร้างสะพานไม้ขึ้นมาโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านร่วมกันสร้างจนเกิดเป็นสะพานไม้นี้ที่ยาวที่สุดในประเทศไทย และยาวเป็นอันดับ 2 ของโลก ซึ่งมีความยาวประมาณ 800 เมตร

ภาพบริเวณศาลาหน้าสะพานไม้อุตตมานุสรณ์ฝั่งมอญ

ภาพผังและรูปด้านของสะพานไม้อุตตมานุสรณ์

ภาพลักษณะโครงสร้างของสะพานไม้อุตตมานุสรณ์

มุมมองภาพรวมของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนมอญสังขละบุรีจะมี 3 ลักษณะคือ พื้นที่บริเวณหมู่บ้านใกล้กับบริเวณสะพานไม้ จะเป็นลักษณะเรือนที่ย้ายขึ้นมาจากหมู่บ้านเดิมก่อนเกิดน้ำท่วม ตัวเรือนจะมีลักษณะดั้งเดิม สร้างด้วยไม้เนื้อแข็ง หรือเรือนเครื่องผูกซึ่งมีเอกลักษณ์ตรงลายที่ฝาเรือน ลายของรั้ว ซึ่งทำมาจากไม้ไผ่ซึ่งหาได้ง่ายในพื้นที่ โดยเรือนทั้ง 2 แบบจะมีหิ้งพระที่ยื่นออกมาจากตัวเรือน เป็น อัตลักษณ์ของเรือนชาวมอญที่สืบทอดความเชื่อต่อกันมา ส่วนที่สองคือพื้นที่บริเวณสะพานไม้ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่นี้ นอกจากตัวสะพานแล้วยังรวมไปถึงเรือนแพและบ้านเรือนที่ตั้งอยู่ริมน้ำ เมื่อมองมายังสะพานไม้นี้จะเห็นองค์ประกอบที่กล่าวมานี้ โดยจะมีเรือนแพและเรือของชาวบ้านที่สัญจรไปมา โดยเรือนแพบริเวณสะพานนี้จะมีลักษณะของเรือนแพภาคอีสานซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากชาวมอญที่เข้าไปทำมาหากินในพื้นที่ภาคอีสาน และอีกส่วนหนึ่งคือบริเวณโบสถ์เก่าวัดวังแก้วเวภารามที่จมอยู่ใต้น้ำเนื่องจากการสร้างเขื่อน เป็นพื้นที่ที่แสดงถึงผลของการพัฒนาประเทศที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของลักษณะธรณีวิทยา ภูมิประเทศ และการดำรงชีวิตของคนในพื้นที่ และสะท้อนถึงเหตุการณ์หรือการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของผู้คนในท้องถิ่นอีกด้วย

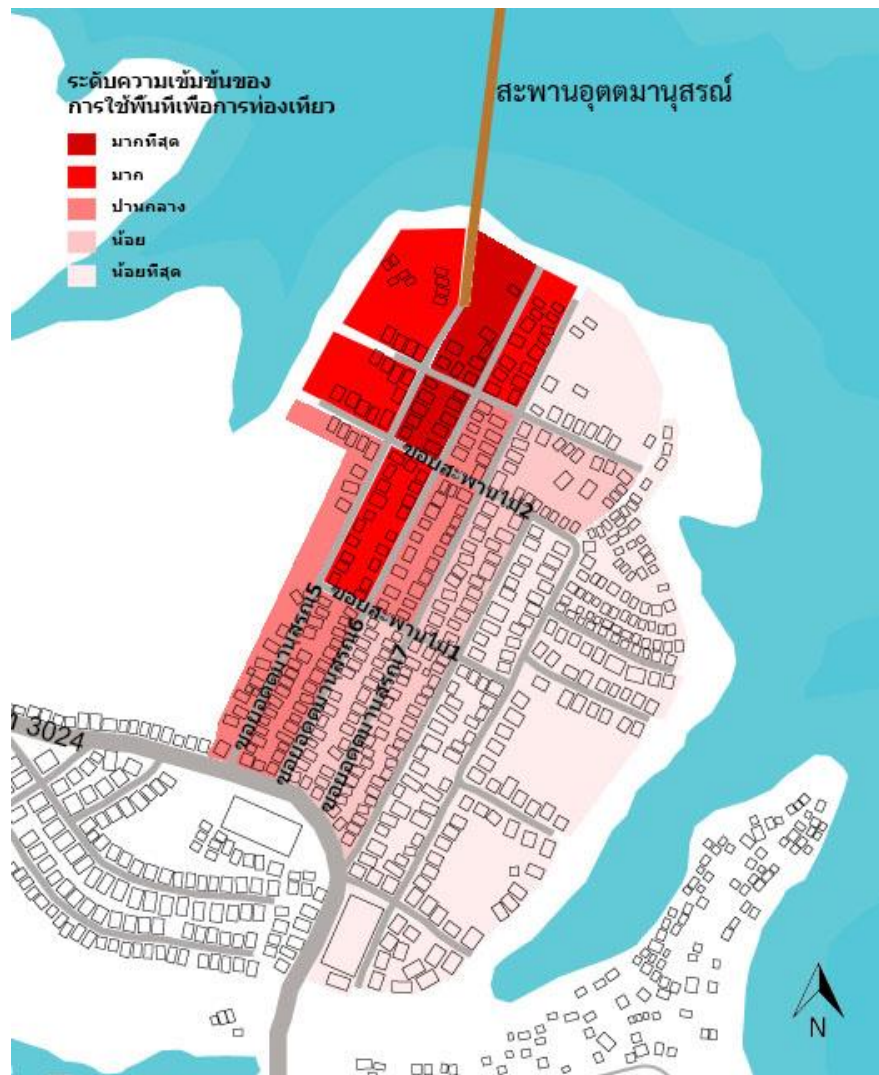
2. สถานการณ์ปัจจุบันของพื้นที่

ในพื้นที่ชุมชนมอญแห่งนี้มีลักษณะที่มีความพิเศษเฉพาะตัวอยู่เป็นอย่างมาก ทั้งลักษณะประเพณีวัฒนธรรมที่ปรากฏให้เห็นจากการแต่งกาย ภาษา วิถีชีวิต บ้านเรือน สะท้อนให้เห็นออกมาเป็น ภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างเด่นชัด ทั้งยังมีประวัติศาสตร์ของพื้นที่และลักษณะของชุมชนชาติพันธุ์ที่แข็งแรงชัดเจน รวมถึงลักษณะภูมิประเทศที่มีความสวยงามของเทือกเขาและลำน้ำ ทำให้พื้นที่นี้ได้รับความสนใจและเป็นที่นิยมมากขึ้นทั้งจากนักท่องเที่ยวและผู้คนในพื้นที่ต่างๆ นอกจากนี้ยังมีโครงสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง เหมาะแก่การพัฒนาและอนุรักษ์พื้นที่ให้คงความเป็นชุมชนชาติพันธุ์ที่ยั่งยืนต่อไป

ในขณะเดียวกันเมื่อพื้นที่ได้รับความนิยมมากขึ้นก็ยิ่งทำให้พื้นที่เกิดการเปลี่ยนแปลงที่มากขึ้นเช่นกัน เมื่อศึกษาถึงปัจจัยพื้นฐานจะพบว่าชาวมอญในพื้นที่ที่มีที่ดินเพียงพอแค่สำหรับพักอาศัยเท่านั้น ไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตรเพื่อหาเลี้ยงชีพเหมือนในอดีต ทำให้ต้องออกไปรับจ้างงานต่าง ๆ นอกชุมชน คนในชุมชนไม่มีรายได้ที่เพียงพอต่อการหาเลี้ยงครอบครัว ซึ่งอาจทำให้ความภาคภูมิใจในถิ่นฐานลดลงวัฒนธรรมอาจถูกกลืนหายไปตามการพัฒนาและกาลเวลา และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม รวมถึงลักษณะของภูมิทัศน์วัฒนธรรม เช่น เติมที่พักอาศัยของชุมชนสร้างขึ้นเพื่อให้ชาวมอญได้ตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัย ปัจจุบันเมื่อการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว สร้างความเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตเดิมของชาวมอญ เช่น ประเพณีการใส่บาตรของชาวมอญดั้งเดิมที่จะใส่เพียงข้าวสอยก็เปลี่ยนเป็นเชิงการค้าให้นักท่องเที่ยวได้มีกิจกรรม เกิดความวุ่นวายรบกวนชาวบ้านโดยชาวบ้านบางส่วนได้ย้ายบ้านไปอยู่ส่วนที่เงียบสงบจากนักท่องเที่ยวหรือการใส่บาตรจากชาวบ้านเดิมที่ลดลง หรือจากเดิมชาวมอญได้เปิดบ้านให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมพักอาศัยในลักษณะโฮมสเตย์ (Homestay) เมื่อมีผู้ต้องการที่พักมากขึ้นจึงได้เปลี่ยนที่พักของตนเป็นโรงแรมโดยสร้างเป็นอาคารสมัยใหม่สูงหลายชั้น วัสดุและเทคโนโลยีสมัยใหม่ สีสันสะดุดตา ซึ่งไม่หลงเหลือลักษณะความเป็นเรือนพื้นถิ่นมอญแบบเดิม ภูมิปัญญาในการสร้างเรือน ความเชื่อในการตั้งหิ้งพระ หรือลักษณะอื่น ๆ อีกต่อไป ทำให้ลักษณะของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์แบบเดิมเสียไปและมีผลต่อการท่องเที่ยวในระยะยาว

ภาพแผนผังแสดงบริเวณพื้นที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนมอญจังหวัดสมุทรปราการ (แก้ไขจาก ณัฏฐา สกุลงาม, 2555)

ภาพแสดงแผนผังระดับความเข้มข้นของการใช้พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว (แก้ไขจาก ณิชชา สุกุลงาม, 2555)

นอกจากนี้ยังมีความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เช่น เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2556 ได้เกิดน้ำป่าไหลหลากเนื่องจากฝนที่ตกหนักติดต่อกันหลายวัน ทำให้เกิดน้ำป่าพัดพาเศษไม้จากป่าท่งใหญ่ในเรศวรลงมาตามแม่น้ำของกาเลียมาปะทะกับเสาสะพานทำให้สะพานพังลงมา หรือการจมอยู่ในน้ำเป็นเวลานานของวัดเก่าของชุมชนนั้นก็เป็ปัจจัยเสี่ยงในการพังเสียหายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่เช่นกัน

สรุปผลการวิจัย

จากผลการศึกษาเราจะเห็นว่าชุมชนมอญสังขละบุรีเป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของตนเองที่ชัดเจน ซึ่งกลายมาเป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ปรากฏแก่สายตาผู้คน สถานที่เหล่านี้เป็นภูมิทัศน์ที่มีความงามและไม่เหมือนใคร มีประวัติศาสตร์และความทรงจำของชุมชน รวมไปถึงความศรัทธาและมีคุณค่าทางจิตใจต่อผู้คนในชุมชน รวมไปถึงเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี จึงทำให้ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเหล่านี้มีคุณค่าอย่างมากทั้งในระดับชุมชนและระดับประเทศ

1. พื้นที่ทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนมอญสังขละบุรีมีลักษณะคือ เป็นพื้นที่เชิงเขาหมู่บ้านตั้งเรียงลดหลั่นกันไป มีแม่น้ำไหลผ่านคั่นระหว่างฝั่งมอญและฝั่งอำเภอ รวมถึงองค์ประกอบที่สำคัญคือสะพานไม้ทอดยาวพาดแม่น้ำ เรือนแพ และวิถีชีวิตชาวน้ำ วัดเก่าซึ่งจมน้ำเนื่องจากการสร้างเขื่อนผลิตไฟฟ้า รวมถึงบ้านเรือนที่มีลักษณะตามประเพณีมอญซึ่งวางผังเรียงกันไปตามระดับความลาดเอียงของพื้นที่ และวิถีชีวิตของชาวบ้าน

2. สถานการณ์ปัจจุบันของพื้นที่หลังจากเหตุการณ์ที่น้ำป่าไหลหลากได้ทำให้สะพานพังลง กระแสสังคมออนไลน์ได้ทำให้นักท่องเที่ยวหลงใหลมาเที่ยวในพื้นที่นี้มากขึ้น วิถีชีวิตของชาวบ้านบางส่วนจึงได้เปลี่ยนแปลงไปเพื่อรองรับกระแสการท่องเที่ยว ทำให้ลักษณะภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ถูกกลืนหายไป ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่จึงเริ่มมีความเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมส่งผลต่อภาพรวมของภูมิทัศน์ของชุมชนและมีความเสี่ยงต่อการสูญเสียอัตลักษณ์ของชุมชนไป

การศึกษานี้ได้ทำการศึกษาเพื่อหาลักษณะภูมิทัศน์วัฒนธรรมและสถานการณ์ปัจจุบันของชุมชนมอญสังขละบุรี เช่น ประวัติความเป็นมา ลักษณะภูมิประเทศ ความเชื่อ ความศรัทธา ประเพณีและวัฒนธรรมปัจจัยที่ทำให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ ศักยภาพและความเสี่ยงต่อการสูญหายของภูมิทัศน์วัฒนธรรม เป็นข้อมูลพื้นฐานของชุมชนเพื่อนำไปใช้ในการอนุรักษ์เอกลักษณ์ของพื้นที่ จึงควรมีการศึกษาแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่เพื่อเป็นหลักในการนำมาพัฒนาและอนุรักษ์เอกลักษณ์ของพื้นที่ให้คงอยู่ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

ณัชชา สุกุลงาม. (2555). “พลวัตทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชนชาติมอญ: กรณีศึกษาชุมชนชาวมอญบ้าน

แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง หมู่ 2 ต.หนองลู อ.สังขละบุรี จ.กาญจนบุรี.” วิทยานิพนธ์ปริญญา-

มหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

แดนชัย ไพรสมนต์ และชัยสิทธิ์ ด้านกิตติกุล. (2557). “การอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม กรณีศึกษา: ชุมชนเกาะ

เกร็ด จังหวัดนนทบุรี” Veridian E-Journal, Silpakorn University ปีที่ 7, ฉบับที่ 2

(เดือนพฤษภาคม-สิงหาคม).

พระธรรมวโรดม, พระธรรมกิตติวงศ์และคณะ. (2537). **อุตตมะปี 84**. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์ พับลิชชิ่ง.

ภรณ์ จำปาทอง. (2555). “คุณค่าและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมนาเกลือ: กรณีศึกษาบ้านแหลม จังหวัด

เพชรบุรี.” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาภูมิสถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัย

ศิลปากร.

รุจิโรจน์ อนามัยบุตร, กัตติกา กิตติประสาร และวิลาสินี สุขว่าง. (2548). **ทัศนคติและความชอบภูมิทัศน์พื้นที่**

ภาคตะวันตก. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วงศ์กร สันคนนาภรณ์. (2559). “การศึกษารากฐานทางวัฒนธรรมอำเภอสันป่าตอง เพื่อใช้เป็นแนวทางสู่

กระบวนการแบบคิดแนวคิด เศรษฐกิจสร้างสรรค์.” **Veridian E-Journal, Silpakorn University**

ปีที่ 9, ฉบับที่ 3 (เดือนกันยายน-ธันวาคม).

วนิดา พึ่งสุนทร และคณะ. (2549). **แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

โสพิศ ชัยชนะ. (2559). “แนวทางการปรับปรุงอาคารสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเพื่อประหยัดพลังงาน.”

Veridian E-Journal, Silpakorn University ปีที่ 9, ฉบับที่ 1 (เดือนมกราคม-เมษายน).

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2559). **คู่มือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม**

ประเภท ย่านชุมชนเก่า. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

อรศิริ ปาณินท์. (2539). **เรือนพื้นถิ่น ไทย-มอญ ที่สังขละบุรี**. นครปฐม: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อลิสรา รามโกมุท. (2556). **วิถีชีวิตชาวมอเลาะเกร็ด เต่าเผาโบราณ เปรียบเทียบระหว่างเต่าหลังเต่าที่**

เกาะเกร็ดกับเต่าเขาเขียวที่เมืองศรีสัชนาลัย. กรุงเทพฯ: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์

กรมศิลปากร.

ภาษาต่างประเทศ

Australian Alps National Parks. (1996). “Cultural Landscape Management Guidelines for Identifying, Assessing and Managing Cultural Landscapes in the Australian Alps National Parks.” March 1996.

De Blij Harm J. (1977). **Human Geography Cultural, Society and Space**. Chicago: John Wiley & Sons Inc.

Wikipedia. (2560). อำเภอสังขละบุรี. เข้าถึงเมื่อ 22 กุมภาพันธ์. เข้าถึงได้จาก

<https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%AD%E0%B8%B3%E0%B9%80%E0%B8%A0%E0%B8%AD%E0%B8%AA%E0%B8%B1%E0%B8%87%E0%B8%82%E0%B8%A5%E0%B8%B0%E0%B8%9A%E0%B8%B8%E0%B8%A3%E0%B8%B5>